

תוכן העניינים

ז	בפתח הקובץ	
1	כוונה וצבעים: תשובה קבלית נשכחת	משה אידל
	מיסטיקה מאגיה ואנגלולוגיה — תורת המלאכים	רחל אליאור
15	בספרות ההיכלות	
57	'נבואת' שלמה בכתבי הרמב"ם	שרה קליין-ברסלבי
82	מצילין אותו בנפשו	צבי גרונר
	בני שמים — תורת המלאכים בספר היובלים לאור	דבורה דימנט
97	כתבי ערת קומראן	
119	'שם של שמיניות'	יוסף דן
135	על הקדושה במחשבה היהודית החדשה	רבקה הורביץ
155	לבירור המושג 'יראת חטא'	מנחם הירשמן
163	תורת המוסר של ר' משה קורדובירו — כמה הערות	ברכה זק
184	יחסו של ר' יחיא צאלח (מהרי"ץ) אל הקבלה	משה חלמיש
195	הרמב"ם ו'שיעור קומה'	רפאל ישפה
	מיכה יוסף ברדיצ'בסקי — דוד ניימארק: הפולמוס	צפורה כגן
210	בשאלת 'הכוחות ההיסטוריים' של הקיום היהודי	
229	'צוואת הרמב"ם' ויחסה לנצרות	חנה כשר
238	ר' נחמן קרוכמל ובעיית ההיסטוריוזציה של היהדות	אהוד לוז
258	עמנואל לוינס וז'אק דרידה השפעות ותגובות	זאב לוי
	הרמב"ם על האופי המדיני של האדם — צרכים	אברהם מלמד
292	ומחויבויות	
334	אבן רשד מול מתרגמיו היהודים וקוראיו	אברהם עברי
347	אוטולוגיה ניאופלטונית	שלום רוזנברג
367	הגיונות על המסורת	נתן רוטנשטרייך
	שמחת אם הבנים: הצדקת האל הציונית של ר' ישכר	אליעזר שביד
380	שלמה טייכטהאל	
399	ביבליוגרפיה של כתבי שרה א' הלר וילנסקי	
403	רשימת המשתתפים בקובץ	

כפתח הקובץ

שני המרכזים האקדמיים שבהם למדה פרופ' שרה א' הלר וילנסקי: ירושלים וקמברידג' שבארצות-הברית, קבעו במידה רבה את כיווני מחקריה. תחילת לימודיה באוניברסיטה העברית בירושלים, הפגישה אותה עם עולמה של המיסטיקה היהודית שנפרש בשיעוריו ובמחקריו של פרופ' גרשם שלום; המשכם של הלימודים באוניברסיטת הרווארד, בהדרכתו של פרופ' צבי וולפסון, הוביל אותה אל נכיה של ההגות הפילוסופית בימי-הביניים ועבודת הדוקטור שלה על משנתו העיונית של רבי יצחק עראמה, משקפת את גלגוליה של ההגות היהודית הספרדית בדור הגירוש. עראמה, מחבר בעל רוחב דעת והשפעה עמוקה בדורות שלאחריו, זכה אצלה לניתוח מעמיק, שמגלה את מקורותיו בספרות הפילוסופית הערבית והיהודית וחושף את עיקר תרומתו הסגולית בתקופת שיקעתה של יהדות ספרד ותחייתה במרכזיה החדשים.

למרות שהיתה זו עבודת דוקטור שנכתבה באוניברסיטה אמריקאית, זכתה היא להידפס סמוך לסיום כתיבתה בעברית, בשנת תשט"ז. עם היותו נוטה בעיקר לעולמה של הפילוסופיה הימי-ביניימית, הכיר עראמה והשתמש גם בספרות הקבלה. מבחינה זו, הוא יוצא דופן בשורת האישים שמנה פרופ' וולפסון במסגרת הפילוסופיה הפילונית, שהוא שקד לתארה ולנתח את גלגוליה. במחקרה פרופ' הלר וילנסקי חרגה בתשומת הלב שהקדישה לממד המיסטי שנוכר בפרשותיו של עראמה — בהשוואה להתעלמות העקבית מהיבט זה האופיינית למחקריו של פרופ' וולפסון.

המוקד השני של מחקריה של פרופ' הלר וילנסקי — חיבוריו של רבי יצחק בן אברהם אבן-לטיף — שונה הוא בזמן ובמקום ובעיקר באופי מיצירתו של עראמה. כבן המאה הי"ג, יצר אבן לטיף בתקופה פורייה ביותר במחשבה היהודית, בדורות שהתחרו ביניהן הפילוסופיה והקבלה על נשמותיהם של אנשי האליטה היהודית בספרד. נע ונד בין מרכזי הלימוד בספרד, יונק מן הפילוסופיה הערבית והיהודית — הניאופלטוניות והאריסטוטלית כאחת — כך הולך אבן לטיף ומתקרב יותר ויותר אל המיסטיקה היהודית, וקונה לעצמו מקום מיוחד. רבי יהודה חייט, בן דורו של עראמה, הגדירו יפה כמי שרגלו האחת בתחום הקבלה ורגלו האחרת מבחוץ.

ניסיונות הסינתזה השונות בין פילוסופיה וקבלה שהוא הציע גרמו למיעוט ההתעניינות בחיבוריו. הפנייה של פרופ' הלר וילנסקי אל הגותו המורכבת של אבן לטיף מהווה תפנית משמעותית מדרכו של פרופ' וולפסון לכיוון הראשוני של הלימודים — הקבלה. אך בשונה מן ההתעניינות של תלמידי גרשם שלום בחיבורים שאפשר להגדירם כקבליים מובהקים, מחקריה של פרופ' הלר וילנסקי בהגותו של אבן לטיף,

בפתח הקובץ

מאירים עולם הגותי מורכב הרבה יותר. בעוד שחיבוריו של עראמה זכו להדפסה ועבודת השדה הראשונית נעשתה בחלקה, הרי שחיבוריו של אבן לטיף נשארו בצל המחקר המודרני. לאחר הדפסתם של חיבוריו הקצרים יותר של הוגה זה במאה הי"ט, נשכחה הגותו במחקר. היה צורך בביירוים ביובלוגרפיים שיקבעו את בעלותו של אבן לטיף על ספר 'שער השמים' הקצר, את היחס בינו לבין ספר 'שער השמים' הגדול הצפון בכתבי-יד; בתיאור מפורט של המקורות ושל מושגיו החשובים ביותר, ובניתוח היחס שבין הגותו ובין הקבלה שברורו: קבלת גירונה.

בכל התחומים הללו תרמו מחקריה של פרופ' הלר וילנסקי תרומה ראשונית ומכרעת. הסינתזה בין מושגים קבליים ובין הפילוסופיה הערבית-יהודית, שהקנתה לאבן לטיף את מקומו הייחודי, הקנתה גם למחקריה של פרופ' הלר וילנסקי מקום מיוחד במחקר המודרני שמקובל בו לחלק בחדות גדולה מדי בין תחומים. בדומה למחקריהם של הפרופסורים אלכסנדר אלטמן ויהודה אריה וידה, העדיפה פרופ' הלר וילנסקי את הדמות המורכבת והמסובכת, שהגותה שזורה בשלל גדול של כיווני מחשבה.

שהותה במרכזים האקדמיים השונים: ירושלים, קמברידג' וחיפה, הפגישה את פרופ' הלר וילנסקי הן עם גדולי החוקרים במדעי היהדות שהזכרנו לעיל והן עם תלמידיהם. הכרתה מקרוב את התסיסה הרוחנית של שנות הארבעים והחמישים ונפתוליה, איפשרה לה מבט מיוחד אל ההתרחשויות באותה תקופה. עדותה על מה שהתרחש במרכזים השונים, כפי שמצאה את ביטויה במבוא להדפסת האיגרות ששלח אליה פרופ' יוסף וייס המנוח ומן האיגרות ששלח פרופ' גרשם שלום אליה — תורמת להבנה מעמיקה של עולם מופלא וסבוך שתרומתו למדעי היהדות היתה מכרעת.

נצר למשפחה מלומדת מצפת, שימשה פרופ' הלר וילנסקי תלמידי חכמים מובהקים וינקה מהם את תורתם, אך גם זכתה לייסד את החוג למחשבת ישראל באוניברסיטת חיפה ולהעביר במסגרתו את הישגיהם של מרכזי הלימוד החשובים שבמסגרתם היא למדה ואת הישגיה שלה לדור הבא.

קובץ המאמרים הנוכחי משקף בריבוי הפנים שבו, חלק מהתעניינותה של בעלת היובל, ובעיקר את הוקרתם ותודתם של המשתתפים בו.

העורכים

רשימת המשתתפים בקובץ

פרופ' משה אידל, האוניברסיטה העברית בירושלים
פרופ' רחל אליאור, האוניברסיטה העברית בירושלים
פרופ' שרה קליין-ברסלבי, אוניברסיטת תל-אביב
פרופ' צבי גרונר, אוניברסיטת חיפה
פרופ' דבורה דימנט, אוניברסיטת חיפה
פרופ' יוסף דן, האוניברסיטה העברית בירושלים
פרופ' רבקה הורביץ, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
ד"ר מנחם הירשמן, אוניברסיטת חיפה
ד"ר ברכה זק, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
פרופ' משה חלמיש, אוניברסיטת בר-אילן
ד"ר רפאל ישפה, האוניברסיטה הפתוחה
פרופ' צפורה כגן, אוניברסיטת חיפה
ד"ר חנה כשר, אוניברסיטת בר-אילן
ד"ר אהוד לוז, אוניברסיטת חיפה
פרופ' זאב לוי, אוניברסיטת חיפה
ד"ר אברהם מלמד, אוניברסיטת חיפה
פרופ' אברהם עברי, אוניברסיטת ניו-יורק
פרופ' שלום רוזנברג, האוניברסיטה העברית בירושלים
פרופ' נתן רוטנשטרייך ז"ל, האוניברסיטה העברית בירושלים
פרופ' אליעזר שביד, האוניברסיטה העברית בירושלים